

ТЕНДЕНЦІЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ У ФОРМУВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

О. Kalivoshko,
Ph.D., associate professor at Finance and credit department, NUB&N Ukraine

THE FINANCIAL CAPITAL CONCENTRATION TRENDS IN THE FORMATION OF THE INVESTMENT POTENTIAL OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

Досліджено сучасні тенденції концентрації фінансового капіталу у формуванні інвестиційного потенціалу банківського сектору України та його значення для розвитку економіки. Визначено питання для подальшого вивчення.

The modern trend of the financial capital concentration in the shaping of the investment potential of Ukraine's banking sector and its importance for economic development is researched. The issue for the further study is determined.

Ключові слова: банківський сектор, інвестиційний потенціал, фінансовий капітал, фінансово-кредитна система.

Key words: bank sector, investment potential, financial capital, financial and credit system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Банківський сектор — сукупність різних банківських установ у їх діяльності на ринку, він є єдиним дієвим елементом фінансово-кредитної системи України, оскільки небанківські фінансові посередники не відіграють таку роль, як небанківські фінансові посередники в структурі фінансово-кредитних систем розвинених країн та світової фінансово-кредитної системи відповідно [1].

Створення необхідних умов для ефективного функціонування банківського сектору, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, є одним з ключових завдань Уряду. Без його виконання неможливий подальший розвиток як банківського сектору так і національної економіки загалом. Хоча досі іноді побутує помилковою точкою зору про те, що банки, в переважній своїй більшості, процвітають з фінансової точки зору — дана ситуація потребує переосмислення в контексті сучасних тенденцій у розвитку фінансового сектору України. Як свідчить статистична звітність, представлена на офіційному сайті Національного банку України, — кількість банків які припинили свою діяльність впродовж 2014—2015 років склала 54 фінансові установи (табл. 1) [2]. Ще близько двадцяти фінансових установ залишаються під ризиком введення тимчасової адміністрації НБУ.

При цьому в результаті девальвації національної грошової одиниці та списання активів, втрачених банками в результаті анексії АР Крим та військового конфлікту на сході України комерційні банки відзвітували про суттєві збитки за результатами 2014—2015 років (табл. 2).

Особливо помітним є суттєве зменшення значення показників капіталізації банків (регулятивний капітал, адекватність регулятивного капіталу), у перерахунку на іноземні валюти (див. табл. 3) [2]. При цьому в умовах девальвації національної грошової одиниці (табл. 3) динаміка реальних показників діяльності банківського сек-

тору свідчить про ще більші темпи падіння. І хоча номінальний обсяг кредитів наданих комерційними банками в Україні у 2014—2015 роках демонстрували зростання — це пов'язано лише з переоцінкою частки кредитів, наданих в іноземній валюті, в той час як реальний обсяг кредитування національної економіки скорочувався.

Як відомо, для того щоб зруйнувати будинок вистачить декілька хвилин чи/або годин, а для того щоб його відбудувати потрібні дні, тижні, місяці, а іноді і роки. Тому невідомо скільки буде потрібно часу щоб повернути вітчизняному банківському сектору потенціал хоча б 2013 року, після деградації 2014—2015 років, викликаной як об'єктивними так і суб'єктивними причинами. На сьогоднішній день, комерційні банки, які здійснюють свою діяльність на території України не можуть в повній мірі реалізувати свій потенціал. Проте значення кожного з них окремо та всіх разом для економічної системи, залежить як раз від можливостей та ефективності реалізації потенціалу банків в інвестиційному кредитуванні. Саме для цієї мети необхідно сформуванню інвестиційний потенціал, який неможливий в реаліях сьогодення без концентрації фінансового капіталу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблемних питань інвестиційного потенціалу та фінансового капіталу банківського сектору України, а також розробку рекомендацій, щодо їх вирішення здійснили такі відомі вітчизняні вчені, як Л.М. Алексеєнко, І.О. Бланк, О.Д. Василик, А.С. Гальчинський, М.І. Крупка, І.О. Лютий, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, С.В. Науменкова та інші.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження — розгляд тенденцій концентрації фінансового капіталу у формуванні інвестиційного потенціалу банківського сектору України.

Таблиця 1. Основні показники діяльності банків України (млн грн.)

№ з/п	Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	01.09.2015#
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176*	180*	163*	126*
1.1	з них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49	51	38
1.1.1	у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22	19	19	17
2.	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35.0	36.7	35.8	40.6	41.9	39.5	34.0	32.5	31.0

* з них 1 банк має ліцензію санаційного банку.

без неплатоспроможних банків.

Джерело: складено автором на основі [2].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Комерційні банки є інституційною основою інфраструктури фінансового ринку України. Вони у постійній взаємодії та взаємозв'язку здійснюють велику кількість операцій, основна роль серед яких належить — кредитним, а найважливіша, для розвитку економічної системи, інвестиційному кредитуванню.

Якість інвестиційного потенціалу є вирішальним фактором для інвестиційного кредитування, а ключова роль у формуванні інвестиційного потенціалу належить концентрації фінансового капіталу банківського сектору України [1].

Крім того, слід наголосити на тому, що у нашій країні, коли є можливість вкласти кошти у прибуткові та надійні проекти, то інвестиції можна і сформувати і залучити, а якщо проект соціальний, високо ризиковий або низько прибутковий, то з інвестиціями виникне багато складнощів та перешкод. За сучасної ситуації у вітчизняній економіці наявність інвестицій є причиною для проекту, а не наслідком вдалого бізнес плану чи роботи фінансових менеджерів та аналітиків. Іноземна фінансова теорія

базується на тому, що якість та кількість інвестицій має покращуватися за позитивних процентних ставок та розвиненого фінансового посередництва, але реалії вітчизняної економіки такі, що на перший план виходять особисті та колективні зв'язки, протекціонізм, політичний вплив, а не економічні фактори.

Велику кількість протиріч також викликають суперечливі запитання щодо державного регулювання інвестиційних процесів та формування фінансового капіталу, без незаангажованого та рішучого вирішення яких неможливий вихід інвестування з стану спаду до стану розвитку та переходу на вищий, більш ефективний рівень.

Для того щоб зростав інвестиційний потенціал необхідно не тільки мати якісний та достатній фінансовий капітал, а й прискорити його рух, у тому розумінні, що чим швидше інвестовані кошти повернуться до кредитора, тим швидше він їх вкляде в нові інвестиційні проекти, а отже інвестиціями буде охоплена більша кількість клієнтів. Проте в сучасних економічних реаліях, велика кількість інвестиційних кредитів повертається з значними затримками, якщо

Таблиця 2. Основні показники діяльності банків України (млрд грн.)

АКТИВИ		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	01.09.2015#
I.	Активи банків	599.4	926.1	880.3	942.1	1054.3	1127.2	1278.1	1316.9	1227.9
	Загальні активи	619.0	973.3	1001.6	1090.2	1211.5	1267.9	1408.7	1520.8	1491.4
1.	Готівкові кошти та банківські метали	18.3	20.7	21.7	26.7	27.0	30.3	36.4	28.3	28.8
2.	Кошти в Національному банку України	19.1	18.8	23.3	26.2	31.3	33.7	47.2	27.6	28.0
3.	Кредити надані	485.4	792.2	747.3	755.0	825.3	815.3	911.4	1006.4	929.6
4.	Вкладення в цінні папери	28.7	40.6	39.3	83.6	87.7	96.3	138.3	168.9	166.6
ПАСИВИ										
II.	Пасиви, усього	599.4	926.1	880.3	942.1	1054.3	1127.2	1278.1	1316.9	1227.9
1.	Капітал	69.6	119.3	115.2	137.7	155.5	169.3	192.6	148.0	137.4
1.1	з нього: статутний капітал	42.9	82.5	119.2	145.9	171.9	175.2	185.2	180.2	191.6
2.	Зобов'язання банків	529.8	806.8	765.1	804.4	898.8	957.9	1085.5	1168.8	1090.5
	з них:									
2.2	кошти фізичних осіб	163.5	213.2	210.0	270.7	306.2	364.0	433.7	416.4	362.6
1	Регулятивний капітал	72.3	123.1	135.8	160.9	178.5	178.9	205.0	188.9	133.2
2	Достатність регулятивного капіталу (H2), %	13.92	14.01	18.08	20.83	18.9	18.06	18.26	15.6	12.99
3	Доходи	68.2	122.6	143.0	136.8	142.8	150.4	168.9	210.2	153.5
4	Витрати	61.6	115.3	181.4	149.9	150.5	145.6	167.5	263.2	205.7
5	Результат діяльності	6.6	7.3	-38.5	-13.0	-7.7	4.9	1.4	-53.0	-52.2
6	Рентабельність активів, %	1.5	1.03	-4.38	-1.45	-0.76	0.45	0.12	-4.07	-4.05
7	Рентабельність капіталу, %	12.67	8.51	-32.52	-10.19	-5.27	3.03	0.81	-30.46	-39.39

без неплатоспроможних банків.

Джерело: складено автором на основі [2].

повертається взагалі, в результаті збитків зазнають комерційні банки. А для банку вчасне повернення кредиту та його вчасне обслуговування є головними для його стабільного функціонування, а від будь-яких проблемних та суперечливих питань пов'язаних з неповерненням кредиту сам кредитор найбільше й страждає та втрачає (в ресурсах, часі, репутації тощо), тому що законодавчі важелі вирішення цих питань реально не працюють. Отже, необхідно зосередити увагу і спрямувати зусилля на створення умов для короткострокового інвестиційного кредитування, що дасть змогу більшій кількості потенційних клієнтів задовольнити свої потреби у фінансовому капіталі. Крім того, економічні показники у короткостроковому період можна більш точно прорахувати та якісніше контролювати.

З 122 банків, які мали банківські ліцензії на 01.10.2015 р., тільки 6 банків з першої групи та один з другої групи мають достатньо власного капіталу для здійснення інвестиційного кредитування [2], але якщо застосовувати світові нормативи, то жодного. І якщо порівняти капітали вітчизняних провідних банків навіть з невеликими, але міцними банками розвинених країн, вітчизняні фінансові установи виявляються порівняно мізерними. Слід наголосити на тому, що починаючи з 2009 р. іде процес відтоку іноземного банківського капіталу з України [2]. Отже, на перший план, як і в 90-х роках минулого століття та на початку 2000-х, виходить концентрація фінансового капіталу комерційних банків у різноманітних формах.

Загальновідомо, що інвестиції є причиною фінансового та економічного розвитку, а в їх основі лежить фінансовий капітал, без належного об'єму та якого неможливо створити необхідний інвестиційний потенціал для якісних інвестицій.

■ До 1 року □ Від 1 року до 5 років ■ Більше 5 років

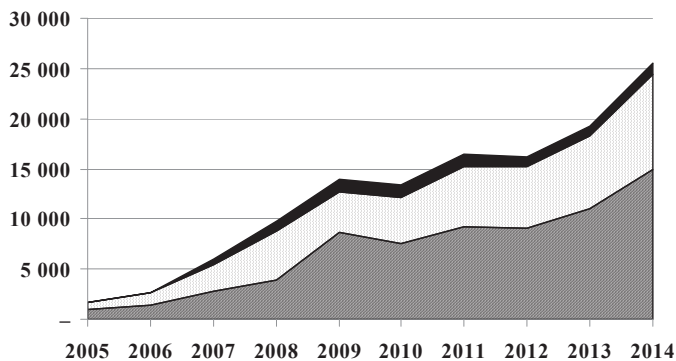

Рис. 1. Динаміка обсягів кредитів, наданих банківською системою України не фінансовим корпораціям у 2005—2014 роках за строками погашення (млн грн.)

Джерело: [2].

Таблиця 3. Динаміка офіційного курсу гривні до іноземних валют розвинених країн, встановлений Національним банком України, на кінець періоду (грн.)

№ з/п	Назва валюти	2005	2007	2008	2013	2014	2015 (вересень)
1.	100 австралійських доларів	368,69	443,46	531,22	712,08	1285,28	1506,62
2.	100 англійських паундів	867,59	1009,73	1114,30	1319,73	2452,55	3263,36
3.	100 доларів США	505,00	505,00	770,00	799,30	1576,86	2152,75
4.	100 канадських доларів	432,85	515,63	626,36	749,54	1356,05	1607,96
5.	100 швейцарських франків	383,17	446,85	725,49	902,53	1599,01	2212,59
6.	100 японський єн	42,83	44,66	85,21	76,14	130,87	179,49
7.	100 євро	597,16	741,95	1085,55	1104,15	1923,29	2411,95

Джерело: складено автором на основі [3].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання стосовно тенденцій концентрації фінансового капіталу у формуванні інвестиційного потенціалу банківського сектору залишатиметься актуальними та дискусійними протягом ще довгого періоду, проте центральними і більш актуальними проблемами для теоретиків та практиків залишатимуться питання пов'язані саме з процесами оптимізації концентрації фінансового капіталу, державному регулюванню та контролю за цими процесами, їх значенню для фінансового та економічного розвитку.

Література:

1. Калівошко О.М. Роль концентрації фінансового капіталу у оптимізації інвестиційного потенціалу банківського сектору України / О.М. Калівошко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — К.: НУБіП України, 2015. — Вип. 222. — С. 112—116.

2. Офіційний статистика Національного банку України [Електронний ресурс] // Національний банк України: [сайт]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65833&cat_id=44578

3. Динаміка офіційного курсу гривні до іноземних валют розвинених країн, встановлений Національним банком України, на кінець періоду [Електронний ресурс] // Національний банк України: [сайт]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>

Reference:

1. Kalivoshko, O.M. (2015), "The role of financial capital concentration in optimization of investment potential of banking sector of Ukraine", *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, vol. 222, pp. 112—116.

2. National Bank of Ukraine (2015), "Performance indicators of the banking sector of Ukraine", available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65833&cat_id=44578 (Accessed 22 October 2015).

3. National Bank of Ukraine (2015), "Official exchange rate of foreign currencies set by NBU", available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily> (Accessed 18 October 2015).

Стаття надійшла до редакції 11.11.2015 р.